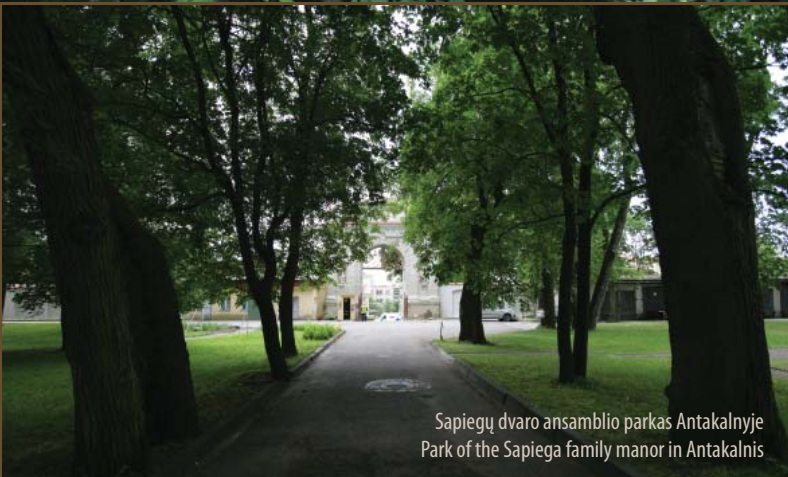

Šaltinio akmenų kompozicija Trakų Vokės parke
Arrangement of rocks at a spring in a park in Trakų Vokė

Sapiegų dvaro ansamblio parkas Antakalnyje
Park of the Sapiega family manor in Antakalnis

Petro Vileišio rūmai su aštuonių klevų ratu, Antakalnis
Mansion of Petras Vileišis, with eight maple trees growing in a circle, Antakalnis

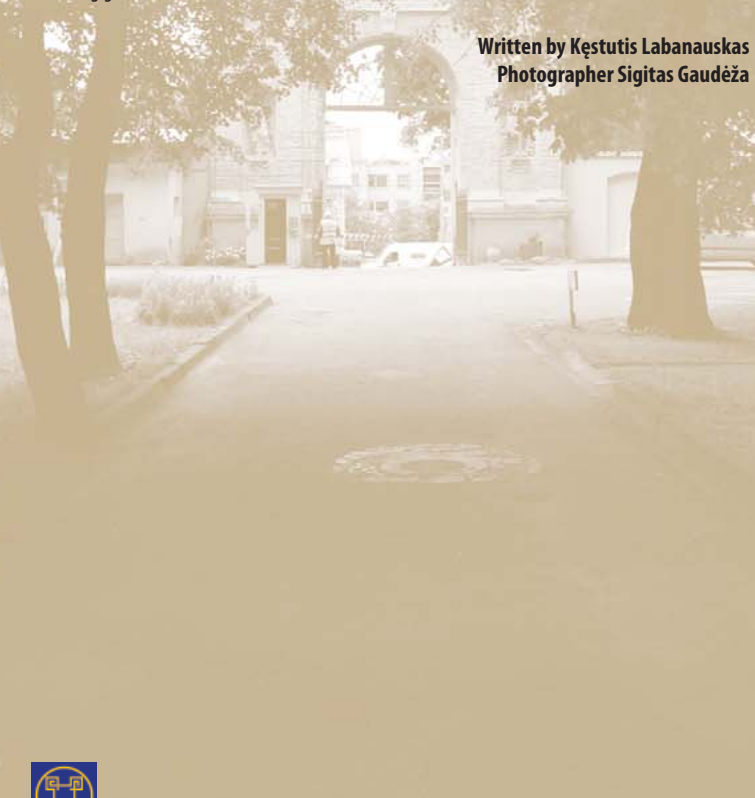
the senior architect D. Juchnevičiūtė. The research of Leonas Čibiras and Kęstutis Labanauskas contributed to the preservation of the features of this historical park. 400 new oak trees were planted to mark the 400th anniversary of Vilnius University. These trees are now one metre thick.

Also of interest are the smaller parks planted in the environs of Vilnius; neat examples of subtle balance and synergy of nature and architecture. The riches of these parks were captured in the works of Jonas Kazimieras Vilčinskis, Vladas Drėma, Napoleona Orda, and others. Among the extant ones of note is Markučiai Park, surrounding a wooden mansion – a museum to the Russian poet Alexander Pushkin. The House of Vileišis on Antakalnio Street, home to the Lithuanian Literature and Folklore Institute is an early 20th-century Neo-Baroque structure with grounds laid out as a miniature terrace park and a memorial circle of eight oak trees. Other good examples are the partially restored manor house of the Tuskulėnai Estate, and Pavilnys Park which is rich in tree and shrub varieties. It is looked after by the Young Naturalists' Centre.

An interesting specimen of contemporary parks is the brainchild of Gintaras Karosas, the Park of Europe in Joneikiškiai village (Vilnius District). A modern sculpture park of 55 hectares presents a variety of sculptures in different styles displayed spaciouly against a backdrop of picturesque hills covered in pine trees.

Despite numerous losses, attempts have been made to preserve the parks of the Vilnius Region. Verkiai, Užutrakis and Trakų Vokė Parks are maintained by the governmental or non-governmental organizations housed in the buildings sited in the parks, offering some hope they will be preserved for the coming generations.

Written by Kęstutis Labanauskas
Photographer Sigitas Gaudėža

VILNIAUS PARKŲ VERTYBĖS THE VALUES OF VILNIUS' HISTORICAL PARKS

Vilniaus prezidentūros parko ąžuolai
Oak trees in the park of the President's Office in Vilnius

VILNIAUS PARKŲ VERTYBĖS

Iš Lietuvoje išlikusių arti 1000 istorinių želdynų didžiausia jų sankaupa yra sostinės regione. Jame palankiomis gamtos ir istorijos sąlygomis formavosi tankiausias reprezentacinių sodų tinklas. Gynybiniis Vilniaus žiedas kartu su Trakais, Kernave, Aukštadvariu, Dubingiais, Pilaite, Rokantiškėmis, Nemėžiu ir kitomis vietovėmis aprėpia per 100 istorinių želdynų. Kai kurių pradmenys siekia dar legendose minimas šventąsias giraites prie Vilnios, Antakalnyje (dab. Sapiegų parke) ir prie Verkių. Vėliau jas pakeitė didžiųjų kunigaikščių ir didikų žvėrynai (pvz., Vingio parke vienas didikų Radvilų medžioklės žvėrynas, vėliau paverstas priemiesčio rezidencija, buvo padovanotas jėzuitams, o dabar čia yra svarbiausia vilniečių poilsiovietė) bei sodai, dalis tapo vienuolynų sodais, dar vėliau – botanikos sodais, reprezentaciniais ir pramogų parkais, o visuomenei demokratėjant – ir viešaisiais želdynais.

Bene sudėtingiausia buvo archeologine, istorine ir dendrologinė verte išsiskiriančio Verkių parko raida. Pradžią dideliame parkui įkurti davė tekančių į Nerį upelių atidalytas istorinis Verkių kalnas, kuriame, pasak legendos, XIV a. augusi šventoji giraitė. Verkiai po Jogailos 1387 m. dovanojimo įsteigta Vilniaus vyskupijai virto stambiausiu bažnytiniu Lietuvos dvaru. Jame XIV–XIX a. buvo suformuotas sudėtingos kompozicijos unikalus pastatų ansamblis su išplėta tvėnkinių sistema, malūnais; vėliau ansamblis keliskart rekonstruotas. Čia mecenatų Vilniaus vyskupų, o XIX a. – kunigaikščių Vitgenšteinų užsakyto dirbo žymūs architektai Martynas Knakfusas, Laurynas Gucevičius ir kt.

Kitas Jogailos 1387 m. dovanojimo rašte Vilniaus vyskupijai minimas želdynas – dabartinis reprezentacinis Lietuvos Prezidentūros parkas. Ilgai buvusiam barokinio stiliaus parkui 1816 m. pagal architekto Josefo Poussier projektą buvo suteikta gamtovaizdinė struktūra, kurios didelė dalis yra išlikusi iki šių dienų. Nors XX a. parkas pagal Paminklų restauravimo instituto architektės Saulės Domanskienės projektą buvo atnaujintas, jame tebėra devyni senieji ąžuolai ir dalis senujų liepų.

Senamiesčio branduolyje yra net trys istoriniai želdynai. Pilių parkas užima Aukštutinės ir Žemutinės pilių teritoriją aplink atkuriamus Valdovų rūmus. Parkas pasižymi unikalia istorine raida, architektūros reliktais, archeologine verte; jis įdomus ir dendrologiškai. Netoli esantis Kalnų parkas garsus Kreivosios pilies kalnu (dab. Trijų Kryžių kalnas). Įspūdingi ir kiti legendiniai kalnai, menantys Vilniaus kūrimosi laikus. Sereikiškių parkas išsiskiria unikalia gamtinių elementų samplaika Vilnios žemupio kilpoje ir istorine raida. Čia yra buvę šventoji giraitė, Bernardinų vienuolyno sodas, XVIII a. pabaigoje – Vilniaus universiteto Botanikos sodas, XIX a. – vienas pirmųjų viešųjų miesto želdynų. Iki šių dienų parke yra išlikęs seniausias Vilniaus 1,5 m skersmens ąžuolas.

Buvusio Sapiegų ansamblio parkas Antakalnio priemiestyje – bene žymiausias išlikęs barokinių parkų meno pavyzdys Lietuvoje. Itališkojo *palazzo* tipo trijų aukštų Sapiegų rezidencija su kvadratiniais kampiniais paviljonais pastatyta 1697 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmono ir Vilniaus vaivados Jono Kazimiero Sapiegos iniciatyva. Šiaurinėje ansamblio dalyje stovi unikali Viešpaties Jėzaus bažnyčia ir Trinitorių vienuolynas, pastatyti XVII a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje. Parkas buvo aptvertas tvora su trejais iškilmingais vartais. Barokinio parko parterį liepų alėjos dalijo stačiakampiais su dviem apskritomis fontanų aikštelėmis. Parterio plotas yra išlikęs iki dabar, tik netekęs dekoru elementų ir priaugęs savaiminių medžių. Pietinė parko dalis XIX a. buvo perdirbta peizažiniu planu, joje įrengta karo ligoninė. Čia yra išlikusi seniausia beveik 1,5 m skersmens kamieno Vilniaus liepa. Turizmui ansamblis dar nepatruktas, suskaidytas, nerestauruoti rūmai apnykę.

Labiau pritaikomi turizmui trys Vilniaus regiono peizažiniai parkai, XIX a. pabaigoje mecenatų Tiškevičių giminės iniciatyva sukurti pagal pasaulinio garso prancūzų kraštovaizdžio architekto Edouard'o François André projektus; juose yra išlikę puošnūs istorizmo ir romantizmo stilistikos pastatų ansambliai.

KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS

Trakų Vokės dvaro ansamblio parkas, užimantis beveik 30 ha ploto, suprojektuotas panaudojant upių slėninį kraštovaizdį. Nuo baliustradinės apžvalgos aikštelės atsiveria vaizdas į Vokės upės ledynų senslėnio šlaitą ir jo sankirtą su šoninio intako šaltiniuotu slėniu. Šis slėnis pritaikytas upėtakių tvenkinių sistemai. Istorikai dvaro ansamblis Jono Tiškevičiaus iniciatyva baigtas formuoti 1900 m. Ansamblio kompozicijos centre 1876–1880 m. pagal Leandro Jano Ludwiko Marconi'o projektą buvo pastatyti neoklasicistiniai rūmai, sukurti pagal pagarsėjusių Varšuvos Lazienkų rūmų pavyzdį. Dide-liu savitumu bei architektūros įvairove pasižymi ir kiti ansamblio pastatai.

Užutrakio dvaro ansamblio parkas, užimantis 80,43 ha plotą, įdomus buvusia daugiau kaip 20 tvenkinių sistema, jam pritaikytas itin vaizdingas pusiasalis tarp Galvės ir Skaisčio ežerų. Parko kompozicijos centre 1896–1901 m. pagal lenkų architekto Józefo Husso projektą buvo pastatyti neoklasicistiniai rūmai. Jų terasoje atsiveria Galvės ežero panorama su gausiu salų vėriniu ir vie-noje jų dunksančia Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto Didžiojo pilimi bei tolumoje matomu Trakų senamiesčio siluetu. Parkui Lietuvos Respublikos Vyriausybė priskyrė valstybės representa-cinės paskirties funkciją.

E. F. André projektuotas Lentvario dvaro ansamblio parkas dėl įspūdingo reljefo romantikų pra-mintas „Lentvario Šveicarija“. Parką supančiose kalvose yra išlikę šio architekto pamėgti kalnų kraštovaizdžio motyvai – uolų takai, grotos, upelio kaskados, slenksčiai ir kriokliai. Paežerės supiltoje terasoje stovėję rūmai 1899 m. buvo perstatyti pagal belgų architekto Waegh'o projektą, suteikusį jiems anglų vėlyvosios gotikos ir neogotikinių formų. Deja, Lentvario parkas yra bene labiausiai nukentėjęs. Sovietiniu laikotarpiu jis buvo padalytas dviem naudotojams – Kilimų fa-brikui ir „Pergalės“ kolūkiui, dėl to atsirado skirtingų jo naudojimo ir tvarkymo krypčių, architek-tūrinių sprendimų savivalė. Pastaraisiais metais taip pat neišvengta žemėtvarkininkų klaidų, dėl kurių parko teritorija sumažėjo.

Minėtiems trimis parkams būdinga ir įvairesnė dendroflora. Lankytojų akis traukia tiek senmedžiai (pvz., liepų aleja, vedanti į senąsias Užutrakio kapinaites, ar tuneliais formuotos alėjos ir senolis ažuolas Trakų Vokėje), tiek grupėmis ar pavieniui įveisti svetimžemiai (maumedžiai, pocūgės, juodo-sios pušys, sidabriniai klevai, įvairiarūšės liepos Užutrakyje, unikali juodoji tuopa Trakų Vokėje).

Mokslinei veiklai Vilniuje labiausiai yra pritaikytas Kairėnų dvaro parkas. Pagal Paminklų restaura-vimo projektavimo instituto vyr. architektės D. Juchnevičiūtės vadovaujamos grupės parengtą pro-jektą, remiantis Leono Čičiro ir Kęstučio Labanausko tyrimais, čia yra įkurtas Vilniaus universiteto Botanikos sodas, taip išsaugant istorinio parko bruožus. Parkas pasipildė ir nauja augmenija, pvz., 1979 m. Vilniaus universiteto įkūrimo 400 metų proga išstias sklypas buvo apso dintas 400 ažuolu, šiandien esančių iki 1m skersmens.

Įdomūs yra ir kadaise Vilniuje arba jo apylinkėse buvę mažesnieji parkai, išsiskiriantys glaudžiai su-derinta augalija ir architektūra. Daugelis jų vertybių iki mūsų dienų yra įamžintos Jono Kazimiero Vilčinskio, Vlodo Drėmos, Napoleono Ordos ir kitų menininkų darbuose. Iš natūroje išlikusių objektų minėtini mediniai Markučių parko rūmai (dab. literatūrinis Aleksandro Puškino muziejus), Antakal-nyje esantys lietuvių šviesuolio Petro Vileišio XX a. pradžioje pasistatyti neobarokiniai rūmai (dab. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) su šlaito terasos parkeliu ir memorialiniu 8 klevų ratu, įrengus memorialą sovietinio teroro aukų atminimui iš dalies sutvarkyta Tuskulėnų dvaro sodyba ir dendrofloros turtais garsus Jaunųjų gamtininkų centro globojamas Pavilnio parkas.

Viena įdomiausių parkų meno krypčių yra įgyvendinta skulptoriaus Gintaro Karoso sumanytame Europos parke (Joneikiškių k., Vilniaus r.). Šis modernus 55 ha dydžio skulptūrų parkas įkurtas vaiz-dingai kalvotame pušyne, jame įspūdingai ir originaliai yra išdėstyti labai įvairioms kultūroms ats-tovaujantių skulptorių kūriniai.

	<div>Nepaisant praradimų, Vilniaus regiono parkus ir toliau yra stengiamasi saugoti. Verkių, Užutrakio, Tra-kų Vokės parkai prižiūrimi buvusiuose dvaro pastatuose įsikūrusių valstybinių įstaigų ar visuomeninių organizacijų, ir tai teikia viltį, kad jie išliks ateinančioms kartoms.</div>
	<div>Teksto autorius Kęstutis Labanauskas</div> <div>Fotografas Sigitas Gaudėza</div>

THE VALUES OF VILNIUS’ HISTORICAL PARKS

Nearly 1,000 historical gardens have survived in Lithuania, and the Vilnius Region has the biggest concentration of them. During favourable historical periods the environs of the capital city were covered with the densest network of stately homes surrounded by landscaped grounds. The defensive surroundings of Vilnius together with the neighbouring Trakai, Kernavė, Aukštadvaris, Dubingiai, Pilaitė, and Rokantiškės include over a hundred historical parks. The beginnings of some of them go back to the legendary sacred groves which covered the banks of the Vilnia River, and grew in Antakalnis (Sapiega Park) and Verkiiai. Later some of them were converted into hunting menageries for the ducal and noble families, and others into formal gardens, with monastery gardens among these. These sites changed hands many times and became botanical, representational and entertainment parks. Eventually they came to serve as public gardens in reflection of the emergence of democratic society. To take one eloquent example, the present Vingis Park was once the site of the hunting menageries of the Radvila family, then later, a suburban residence. Subsequently it was presented to the Jesuit monastery and eventually became one of the most frequented recreational locations in Vilnius.

The Verkiiai Park, notable for its archaeological and dendrological value has a remarkable history. This spacious park started from Verkiiai Hill, and was enclosed by the streams flowing into the River Neris. Legend has it that it used to be a sacred grove in the 14th century. In 1387 Jogaila donated Verkiiai to the newly founded Vilnius Diocese which soon evolved into the largest Lithuanian church estate. Between the 16th and 19th centuries, a unique architectural ensemble, surrounded by an elaborate system of ponds and mills, was erected on the property. The ensemble was altered several times; two famous architects, Martin Knafkus and Laurynas Stuoka Gucevičius, contributed to its appearance firstly on the commission of the bishops of Vilnius, and later — on the commission of the ducal Vit-genšteinas family.

Another park included in Jogaila’s endowment of 1378 to the Vilnius Diocese is the park of the President’s Office. The original, formal Baroque park received an English landscape garden look in 1916 to the design of the architect Joseph Poussier, and it survives in that form to the present day. Though renovated in the 20th century to the design of Saulė Domanskienė from the Monuments’ Res-toration Institute, the park still boasts nine of its old oak trees and some of the old linden trees.

Three historical gardens are concentrated in the heart of the Old Town. The **Castles’ Park** occupies the area of the Higher and Lower Castles, surrounding the recently rebuilt Ducal Palace. This park which is full of rich history contains important architectural and archaeological relics, and its dendro-logical value should be mentioned here as well. The highlight of the neighbouring **Kalnų Park** is the Crooked Castle Hill (now the Three Crosses Hill); it’s other hills — the witnesses of the foundation of Vilnius — are no less pleasing to the eye. Situated on a bend of the River Vilnia, the Sereikiškių Park derives a lot of its beauty from its natural site. Over the course of several centuries, the park has per-formed a variety of functions. Once a sacred grove, it became a garden of the Bernardine monastery, and in the late 18th century it was converted into the botanical gardens of Vilnius University, later to become, in the 19th century, one of the first public gardens. The oldest oak in Vilnius with a diameter of 1.5 metres still survives in this park.

The grounds of the old Sapiega Estate situated in the suburb of Antakalnis were laid out as a formal Baroque park — probably the most outstanding example of this style in Lithuania. In 1697 Jonas Kazimieras Sapiega, a hetman of the Grand Duchy of Lithuania and a *voivode* (governor) of Vilnius, built the three-storey Italian style *palazzo* with square pavilions on the corners, on this site. At the turn of the 17th century and the early 18th century he funded the construction of the Church of Christ

the King and the Trinitarian monastery north off the *palazzo*. Their sumptuous gates led into the park, which was surrounded by a fence. The alleys of linden trees divided the parterre of the Baroque garden into rectangles, with two circular fountain bases. The layout of the parterre is still visible, though devoid of its décor elements, and the formal pattern overwhelmed by naturally growing trees. The southern part of the park was altered in the 19th century to a landscape design; at that time the site was occupied by an army hospital. The oldest linden tree in Vilnius, with a diameter of almost 1.5 metres, still graces the park. In their present condition, the neglected *palazzo* and divided grounds do not represent much of a tourist attraction.

Three landscape parks of the Vilnius Region are more attractive as tourist sites. They were created in the late 19th century to the designs of the celebrated French landscape designer Édouard François André who was commissioned by members of the Tiškevičius family. The parks surround sumptuous ensembles of buildings in the style of Historicism and Romanticism.

The **Trakų Vokės** Estate was laid out in an area of 30 hectares in the river valley and it exploited the terrain’s features. The survey platform with a balustrade was designed to emphasize the juncti-on of the slope of the Vokė River (of glacial origin), with the valley of the tributary. This valley with plentiful natural streams was adopted to develop a system of ponds in which trout was raised. Jonas Tiškevičius completed the formation of the architectural ensemble of the estate in 1990. A Neo-Classical palace was built between 1876 and 1880 to the design of Leandro Markoni, who followed the model of the celebrated Łazienki Palace in Warsaw. The other buildings of the ensemble are also unique architectural specimens.

The park of the **Užutrakis Estate** which was laid out across 80.43 hectares had a unique sys-tem of twenty ponds ingeniously exploiting the picturesque peninsula between Lake Galvé and Lake Skaistis. Between 1896 and 1901 the Polish architect Józef Huss built a Neo-Classical mansion in the centre of the park. The terrace of the mansion commands a panorama of Lake Galvé with a string of numerous islands — the castle of Vytautas Magnus looming out of one of them — and the outline of Trakai Old Town in the distance. The Government of the Republic of Lithuania assigned the park a state representational function.

The grounds of the **Lentvaris Estate**, the work of Édouard François André, exploited natural relief to such a stunning effect that the park was dubbed ‘Lentvaris Switzerland’. André’s beloved alpine landscape motifs — paths meandering among rocks, grottoes, spring cascades, thresholds and falls — impart variety and intrigue on the surrounding hills. The palace that used to stand on the terrace formed next to the lake was altered in 1899 to the design of the Belgian architect Waegh who imparted a Late Gothic/Neo-Gothic look on it. Unfortunately, Lentvaris Park suffered badly during the Soviet rule, as it was split between two users, the Lentvaris Carpet Factory and the Pergalė Collective Farm. This caused different, though equally uninformed, architectural decisions and alterations to be made. As a result of the land managers’ recent mistakes the original park’s territory has diminished.

These three parks were also a dendrological achievement of sorts. Visitors can feast their eyes on majestic, old trees, one of the most impressive specimens being the old oak tree which can be seen in Trakų Vokė Park. The linden alley leading to the old Užutrakis cemetery and the alleys formed in tunnels are also remarkable dendrological features. The larch, Douglas fir, Calabrian black fir, sil-ver maple planted individually or in clusters, different varieties of linden at Užutrakis Park and the unique black poplar at the Trakų Vokė Park are valuable introductions.

Kairėnai Park is one of the parks in Vilnius which is best fitted for scientific needs. It was remodelled into Vilnius University Botanical Gardens by a group of the Monuments’ Restoration Institute, led by